

Pica urbanica

Fred Hopman

Inleiding

Ergens tussen normale post in 1998 en de e-mail is dit artikel verdwenen om weer op te duiken in 2000 toen ik iets anders aan het zoeken was. In de tussentijd is de Ekster nog steeds een talrijke broedvogel in den lande. In 1996 hadden zo'n 35 paartjes Eksters een stads territorium in IJmuiden en vlogen er in de Velsbroek zo'n 13 jonge Eksters uit (Hopman, 1997). Hoeveel Eksters er in 1998 in enkele wijken in Haarlem broedden is, dankzij de inspanning van een aantal Haarlemse tellers, deels te beantwoorden. Ook werden er toen plots in Driehuis en Santpoort-Zuid geteld.

Dat jaar is ook een deel van IJmuiden als project, geteld door groep 7/8 van het Basisschool het Kompas (locatie Oost) onder leiding van "meester" Abrahamse. Hier is een gedegen en gedetailleerd verslag van gemaakt. Anneke Koper nam in 1999 de Eksters in Schalkwijk onder de loupe. Zelf liep ik in IJmuiden de nesten in 2001 na.

Methode

Het meest eenvoudige om inzicht in het aantal territoria van eksters te krijgen is in het vroege voorjaar (als de bomen nog kaal zijn) alle nesten in kaart te brengen. Vervolgens worden er in het broedseizoen vijf inventarisatieronden gemaakt en wordt er gelet op paartjes Eksters, nest-indicerend en territoriaal gedrag. Tussen 1 februari en 30 juni moesten, binnen een straal van zo'n 300 meter rond een nest, twee van dergelijke waarnemingen zijn verricht om als territorium aangemerkt te worden.

Zo dienen de verkregen gegevens geïnterpreteerd te worden volgens de handleiding van het Broedvogel Monitoring Project van SOVON (Van Dijk, 1996).

De wijken

In Haarlem werd het gebied bij Zuiderhout, Oosterhout, het Rozenpriëel, de omgeving van de Haarlemmerhout met als grens de westelijke Randweg, Craayenestersingel, het Zuider Buiten Spaarne en

de Kampersingel bekeken. Het Houtvaart-Ramplaankwartier werd bezocht en ook uit andere delen van Haarlem kwamen ook nog waarnemingen van eksternesten en -activiteiten. Driehuis en Santpoort-Zuid werden deels geïnventariseerd, evenals het zuidelijk deel van IJmuiden en Schalkwijk.

Tabel 1. Boomsoorten gebruikt als eksternestplaats.

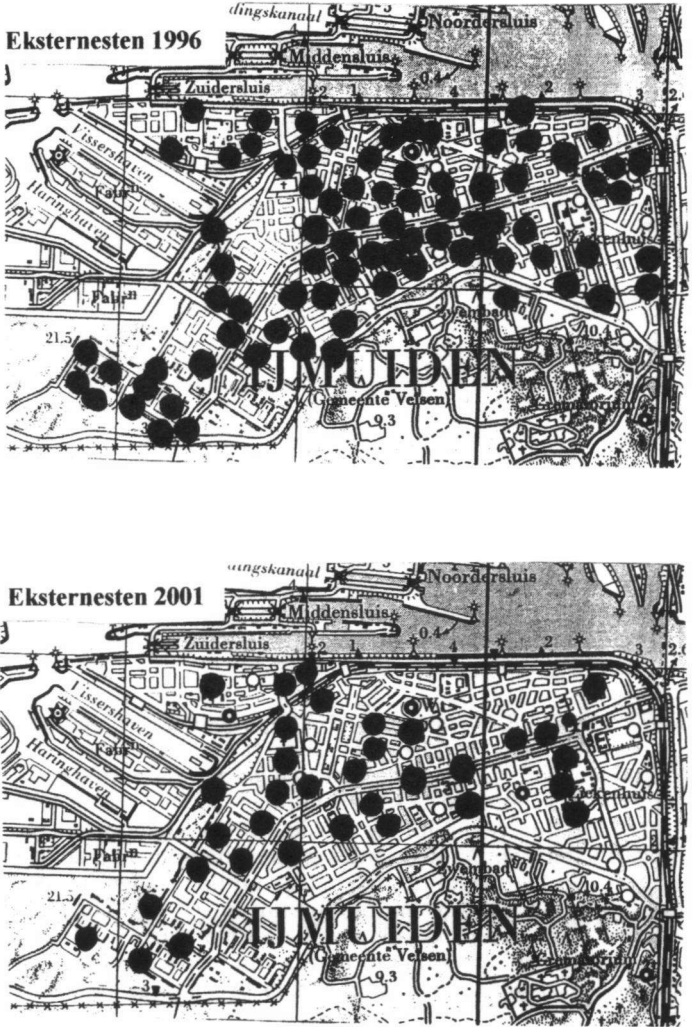
	1998	1998	1999	1996	2001
	Haarlem	Santpoort	Schalkwijk	IJmuiden	IJmuiden
Populier	14			16	7
Eik	2			1	
Beuk	3				
Wilg	3			8	4
Iep	1	2	6	53	22
Kastanje	2		1		
Spaanse Aak	1		1		
Vruchtboom	1				
Meidoorn	2		1		
Berk	4				
Klimop	1				
Linde	5		1		
Taxus	2				
Esdoorn	1		1		
Els			2		
Sneeuwbes			1		
Plataan					1

Nestbomen, uitvliegers en slaappleatsen

In totaal werden in 1998 66 nesten in Haarlem geteld; 47 werden er volgens de voorschriften gevolgd, waarbij er 32 als territorium aangemerkt konden worden. De meeste nesten waren in de wijken rond de Haarlemmerhout gesitueerd. Eksters kunnen legsels van 5 tot 7, soms 10 eieren produceren (Sluiters, 1958). In Haarlem werden er totaal 26 jonge Eksters op de 15 locaties gezien, hetgeen neerkomt op 1,7 jong per nest. Dit lijkt nogal te verschillen van de getallen uit 1958. Uit onderzoek van Gert Baeyens in Groningen (1981) komen de volgende getallen naar voren; in 29 nesten werden totaal 172 eieren gelegd en daar kwamen er 52 (30%) van uit. Succesvolle nesten leverden 2,0 tot 3,3 jongen. Alle nesten samen brengen gemiddeld 1,0 tot 1,9 jongen groot.

In Santpoort werden tien plekken gevonden waar Eksters nestelden, er waren drie zekere territoria en er vlogen twee keer twee juveniele

Eksters uit. In Driehuis volgde Piet Kok vier nesten, waar drie keer drie jonge Eksters uitvlogen. In Schalkwijk werd één nest met een jong en twee nesten met twee jongen waargenomen. In Haarlem was er een bredere scala aan boomsoorten die door Eksters gebruikt werden dan in IJmuiden (tabel 1).

Figuur 1. Ligging van eksternesten in IJmuiden in 1996 en 2001.

In IJmuiden zijn de Eksters met veel geestdrift gevolgd door leerlingen van basisschool "Het Kompas". Het aantal inventarisatieronden dat deze leerlingen gemaakt hebben bedroeg gemiddeld 8.5 met uitschieters naar 20 en 24 ronden. Van de 20 nesten bleken er 16 in gebruik, hetgeen een bezettingpercentage van 80% opleverde, Haarlem viel iets lager uit met ongeveer 70%. Van de 15 nesten in Schalkwijk was 88% in gebruik. Noemenswaardig is ook de "kraaienoverlast" die de Eksters ondervonden en die zowel in Driehuis, in Santpoort als in Haarlem en Schalkwijk beschreven werd.

In IJmuiden heb ik dit ook bij twee nesten waargenomen en Fons maakte er in de Velsbroek ook melding van (Hopman & Van Duivenvoorde, 1997), hetgeen betekent dat zo'n 7.5% van de Eksterterritoria gehinderd of gekraakt werd door Zwarte Kraaien. In het duingebied zijn de Zwarte Kraai, de Havik en verminderde beschikbaarheid van voedsel drie factoren die de eksterpopulatie doen dalen (Koning & Baeyens, 1998). Dat in IJmuiden deze trend ook duidelijk merkbaar was bleek toen ik in mei, gewapend met stippenkaart en "adreslijst" van 1996, twee ronden maakte om een indruk van het aantal nesten te krijgen. Het aantal eksternesten in IJmuiden bleek van zo'n 78 gereduceerd te zijn tot 34.

Ik kan door de het gebladerte mogelijk enkele nesten gemist hebben maar het verschil was overduidelijk. De landelijke populatie, die rond 1980 op 60.000 tot 120.000 paren geschat werd, is vermoedelijk gehalveerd (Bijlsma et al, 2001). In figuur 1 staan de locaties van de eksternesten in 1996 en 2001.

De slaappleaats bij Beeckesteijn (Hopman, 1995) is verdwenen. De slaappleaats bij de parkeerplaats aan het eind van de Heerenduinweg waar zo'n 25 tot 35 Eksters overnachtten, is verhuisd naar de Kunstenaarsduintjes. In gebieden waar Haviken voorkomen wordt vaker van slaappleaats gewisseld (Geelhoed et al, 1998). In de Kunstenaarsduintjes waren zo'n veertig Eksters te vinden deels uit het duingebied en 10 tot 15 exemplaren die hun domein rond het Kennermeer en bij de jachthaven hebben. Ze slapen vaak in gezelschap van enkele Kauwen en 25 tot 35 Zwarte Kraaien. Tussen de Ampèrestraat en de Keetberglaan is een andere slaappleaats die tussen de 20 en 30 Eksters herbergt. Naast de sportvelden van Telstar zijn 's nachts ook soms nog 5 tot 10 Eksters te vinden die daar samen met ongeveer 50 Kauwen verblijven.

Tot slot

In een begeleidend schrijven van één van de tellers stond: "Tot mijn eigen verbazing viel het aantal Eksters erg tegen (of mee, als je niet van ze houdt). Ik dacht altijd dat er zoveel waren." Eksters wekken, door

hun grootte, hun opvallende verenkleed, hun vaak luidruchtige en groepsgewijze optreden en hun grote, solide nesten de indruk met een veelvoud van hun echte aantallen te zijn. In de diverse soorten urbaan gebied is de Ekster nog steeds manifest aanwezig, t/m 1994 variërend van 9,7 tot 17,7 territoria per 100 ha (Geelhoed et al, 1998), maar de neergaande, landelijke trend is onmiskenbaar.

Met dank aan de tellers: M. J. Abrahamse, Hans Peter Breeuwsma, Nico Buiten, Lydeke van Citters, L. van Goor, Piet Kok, Anneke Koper, Titus Meyer, Cor Pennekamp, Barbara Tanner, Mies Wilmering en de leerlingen van groep 7/8.

Literatuur

- Baeyens G., 1981. Magpie breeding success and Carrion Crow interference. *Ardea* 81(1): 125-139.
- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Dijk A.J. van, 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Geelhoed, S., Groot, H., Huijssteeden, E. van, Leeuwen, G. van & Nobel, P. de (red), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Hopman F., 1995. Broedvogelinventarisatie in 1994 van de landgoederen Schoonenberg, Hoogergeest, Waterland, Meervliet, westelijk Beeckesteijn en Ipenrode *Fitis* 30 (2): 82 - 89.
- Hopman F. & Duivenvoorde F. van, 1997. Van Abelenstraat tot Zeeweg. Een inventarisatie van eksternesten in IJmuiden en de Velsbroek in 1996. *Fitis* 33 (4): 150 - 153.
- Koning F. & Baeyens G., 1998. Uilen en Roofvogels in een dynamisch duinlandschap. *Natura* 95: 42 - 44.
- Sluiters J.E., 1958. *Prisma Vogelboek*.

Fred Hopman, Stephensonplein 7, 1972 RP IJmuiden.